

15210.

G.U.S.

IV
SPRAWOZDANIE
MUZEUM SPOŁECZNEGO
W WARSZAWIE

0.

DRUKARNIA WŁ. ŁAZARSKIEGO
W WARSZAWIE, ŻŁOTA 1/9.
1930

2.11.9
01521

MUZEUM SPOŁECZNE.
Koszykowa 26 (gmach Biblioteki Publicznej)
otwarte od g. 10—1 i od 4—7-ej.
oprócz niedziel i świąt.

REGULAMIN KORZYSTANIA ZE ZBIORÓW
MUZEUM.

1. Zbiory Muzeum Społecznego służą do celów naukowych i informacyjnych dla osób, pracujących na polu naukowem i społecznem.
2. Korzystać ze zbiorów Muzeum mają prawo: członkowie Muzeum, abonenci miesięczni oraz opłacający wstęp jednorazowy.
3. Abonenci lub opłacający wstęp jednorazowy, zgłaszając się do Muzeum po raz pierwszy, winni przedstawić Kierownikowi Muzeum pisemne zaświadczenie członka Muzeum lub osoby znanej w świecie naukowym, względnie instytucji naukowej lub społecznej.
4. Abonament miesięczny wynosi 3 zł. Wstęp jednorazowy — 50 gr.
5. Ze zbiorów Muzeum można korzystać tylko na miejscu, codziennie od godz. 10—1 i od 4—7.

WSTĘP.

Rok ubiegły, dziewiąty od chwili powstania Muzeum Społecznego, był rokiem dalszego bogacenia się zbiorów, jeszcze silniejszego rozwoju frekwencji, natomiast niedostatecznego, w stosunku do potrzeb, napływu środków. Pomimo rozwoju naszej instytucji, poważnego podniesienia się liczby czytelników, których obsługa wymaga coraz większej pracy, nie zwiększył się personel Muzeum, i dlatego osłabła praca katalogowania zbiorów. Czynnikiem szczególnie tamującym rozwój Muzeum jest brak własnego odpowiedniego pomieszczenia. Myśl zrealizowania budowy własnego gmachu jest wciąż naczelnym hasłem władz kierowniczych instytucji, które poczyniły cały szereg wysiłków, aby ideę tę urzeczywistnić. Od wykonania tego podstawowego postulatu zależy cały przyszły rozwój Muzeum — jego ustalenie się, wzrost, możność promieniowania, możność urządzania pokazów, wystaw oraz rozwinięcie działalności wydawniczej.

Drugi postulat, wysunięty w roku bieżącym, to idea uzyskania obowiązkowego egzemplarza pism i druków ulotnych; pozwoliłoby to Muzeum posiadać wszystkie ulotne wydawnictwa polskie, które dzisiaj z największym trudem gromadzi, nie mając nigdy pewności, że posiada zbiór kompletny. Starania w tym kierunku rozpoczęto. Gdyby jednak na drodze urzędowej nie można było zrealizować tej myśli, należałoby wejść w ścisłej-

sze porozumienie z bibliotekami, które nie przechowują u siebie otrzymywanych ulotek, druków sprawozdawczych, statutów instytucyj społecznych, i t. p., i w ten sposób ułatwić sobie spełnienie swych zadań.

Mamy nadzieję, że plany nasze uda się nam wykonać. Pragnęlibyśmy dziesięciolecie nasze święcić we własnym gmachu, mając zabezpieczone istnienie i widoki trwałego rozwoju.

DARY I SUBWENCJE.

W okresie sprawozdawczym następujące instytucje udzieliły Muzeum subwencji pieniężnych:

Ministerstwo Pracy i Opieki Społecznej. . . *)	zł. 5500.—
Ministerstwo Wyznań Religijnych i Oświecenia	
Publicznego, Wydział Bibliotek.	zł. 2600.—
Dyrekcja Loterii Państwowej	zł. 1500.—
Bank Gospodarstwa Krajowego	zł. 1500.—
Tow. Akc. Tomaszowskiej Fabryki Sztucznego	
Jedwabiu	zł. 300.—
	11400.—

*Dary w książkach i materiałach archiwalnych złożyły
następujące osoby:*

P. Marja Abramowiczowa (zbiory po ś. p. Marjanie Abramowiczu), dr. Zofja Balička, Artur Bardach, dr. Adam Bułakowski, Stefan Drzewiecki, B. Grosse-równa, J. Jahołkowska, prof. Ludwik Krzywicki, prof. Helena Radlińska, dr. J. Rencki, dr. Adolf Rząśnicki, Marjan Wawrzeniecki, inż. Romuald Ziemkiewicz i inni.

*) (Z powyższej sumy zł. 2500 — było pozostałościami z subwencji przyznanej w poprzednim roku budżetowym).

Instytucje:

Biblioteka Sejmowa, Instytut Gospodarstwa Społecznego.

Ogółem otrzymało Muzeum Społeczne w roku 1929 w darze 745 książek i broszur, 321 fotografii, dużą ilość pism oraz materiałów archiwalnych. Do najcenniejszych darów, otrzymanych w ciągu roku sprawozdawczego, należy pokaźna teka dokumentów ze zbiorów Marjana Abramowicza, ofiarowana Muzeum Społecznemu przez p. Marię Abramowiczową. Dokumenty te pochodzą z kancelarii warszawskiego generał-gubernatora, z kancelarii ober-policmajstra oraz z wydziału bezpieczeństwa publicznego i obejmują lata 1905 — 1914; w przeważającej liczbie są to akta ochrony z 1906 i 1907 r. Pod względem treści można je podzielić na dwie grupy — 1) dokumenty, odnoszące się do działalności partii socjalistycznych, PPS, SDKP i L, Proletariatu i Bundu, oraz na 2) niejednorodną pod względem treści, ilościowo znacznie szczuplejszą grupę pozostałych dokumentów. Wśród tych ostatnich znajdujemy akta dochodzenia śledczego przeciwko Al. Rajchmanowi i Celejewiczowi za to, że na zorganizowanym przez nich w końcu grudnia 1905 r. koncercie w Filharmonji Warszawskiej został odśpiewany hymn „Boże, coś Polskę”. Znajdujemy ciekawą karę „administracyjną” po 15 różeg i po tygodniu aresztu, wymierzoną za uliczną sprzedaż gazet w styczniu 1906 r. Obficie reprezentowane są dokumenty walki z prasą warszawską, długi rejestr dochodzeń i kar, spadających na wydawców, redaktorów, autorów i drukarzy pism polskich. Ciekawą (a niepozbowioną akcentów aktualności) jest urzędowa charakterystyka szeregu księży rzymskokatolickich, przesłana z kancelarii warszawskiego ober-policmajstra, dotycząca między innymi ks. Aleksandra Kakowskiego, ks. Zygmunta Chełmickiego, ks. Marcele-

go Godlewskiego. Wagę dokumentu historycznego posiada tajny drukowany okólnik Stołypina z 1906 r., zdadzający paniczny strach caratu przed rewolucją, a zawierający cały program taktyki rządowej w kwestji agrarnej, w zwalczaniu rewolucyjnej agitacji w wojsku, w sprawie żywiołowo powstających związków zawodowych.

Z lutego 1907 r. pochodzące informacje ochrony o posłach z Warszawy — Romanie Dmowskim i Franciszku Nowodworskim.

Pierwsza grupa akt zawiera cenny materiał do dziejów ruchu rewolucyjnego w Polsce.

W dziale materiałów do historii PPS na osobną wzmiankę zasługuje akt zeznań prowokatora Tadeusza Grabowskiego, 20-letniego tapicera z Warszawy, b. członka bojówki, który informuje ochronę o zamachu na żandarmskiego pułkownika Essen-Stenbok-Ferniera i podaje dokładne dane o głównej akcji w Rogowie, rozpoznaje i wydaje w ręce ochrony cały szereg uczestników powyższych zamachów. Odkąd na czele ochrony staje oficer żandarmski Zawarzin, wszystkie prawie ważniejsze sprawy przechodzą przez jego ręce. Szczególnie wdzięcznym terenem działania ochrony staje się odtąd bojówka PPS Fr., podminowana, jak zresztą cały ruch w 1907 r., prowokacją: wszystkie dokumenty śledcze powołują się na zeznania krytych a dobrze poinformowanych konfidentów (t. zw. „agenturnyje swedenia”). Cały szereg masowych likwidacji ujawnia przeszło 250 nazwisk członków PPS Fr.; w październiku 1906 r. — 28 aresztowanych, w pierwszej połowie 1907 r. — z górą 30 aresztów odosobnionych, w marcu 1907 r. — 100 zaaresztowanych, w kwietniu — znów 60 na początku, 30 i 20 osób przy końcu miesiąca. W dalszym ciągu znajdujemy akta sprawy zaaresztowanej w listopadzie

1906 r. Konferencji WOKR, PPS na ul. Przemysłowej, której tematem miał być rozłamowy IX Zjazd PPS.

Nie mniej bogaty materiał zawierają akta SDKP i L.

Na wzmiankę zasługuje przechowany w aktach ochrony spis członków partii dzielnicy Powązki, zawierający 61 nazwisk. Do większych spraw należy likwidacja „techniki“ przed 1 maja 1907 r. (akta z 12/IV 1907 za Nr. 6664), kiedy to ochronie udało się rozgromić składy pomocnicze przy ul. Krochmalnej 21 i Wolskiej 21 i centralny skład „bibuły“ przy ul. Widok 2, oraz drukarnię partyjną na Solcu i drugą na Grzybowie u Nowowiejskiego. Ponadto zlikwidowano centralną redakcję partyjną przy ulicy Chmielnej.

Muzeum Społecznemu nadsyła ponadto cały szereg instytucyj społecznych i państwowych oraz firm wydawniczych swoje wydawnictwa:

Biblioteka Publiczna, Główny Urząd Statystyczny, Instytut Gospodarstwa Społecznego, Instytut Badań Konjunktur Gospodarczych, Instytut Oświaty dla Dorosłych, Księgarnia F. Hoesicka, Międzynarodowe Biuro Pracy, Ministerstwo Komunikacji, Ministerstwo Pracy i Opieki Społecznej, Ministerstwo Reform Rolnych, Ministerstwo Rolnictwa, Ministerstwo Skarbu, Ministerstwo Sprawiedliwości, Ministerstwo Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego, Ogólno-Państwowy Związek Kas Chorych w Polsce, Państwowy Bank Rolny, Państwowy Instytut Naukowy Gospodarstwa Wiejskiego, Seminarjum Bibliograficzne Wolnej Wszechnicy Polskiej, Urząd Emigracyjny, Warszawska Spółdzielnia Mieszkaniowa, Wydział Statystyczny Magistratu m. st. Warszawy, Wyższa Szkoła Handlowa, Związek Spółdzielni Społżywców Rzeczypospolitej Polskiej, Związek Zawodowy Pracowników Kolejowych Rzeczypospolitej Polskiej, Związek Zawodowy Nauczycielstwa Polskich Szkół Średnich.

Oprócz wydawnictw powyższych instytucji, Muzeum Społeczne otrzymuje stale 70 czasopism, w tem 18 zagranicznych.

Wszystkim wyżej wymienionym ofiarodawcom, instytucjom państwowym i społecznym oraz firmom nakładowym i redakcjom pism, które nam stale nadsyłają swoje wydawnictwa, składamy na tem miejscu serdeczne podziękowanie.

WŁADZE TOWARZYSTWA.

Rada i Zarząd Muzeum zbierały się w okresie sprawozdawczym kilkakrotnie. Prezesem Rady Towarzystwa był prof. L. Krzywicki, wice-prezesami pp. prof. Z. Daszyńska-Golińska i prof. A. Ettinger, sekretarzem Rady p. Tadeusz Szturm de Sztrem.

Skład Zarządu w okresie sprawozdawczym był następujący:

dr. Jan Muszkowski — przewodniczący,
p. B. Gilczyński — zast. przewodn.,
prof. Konstanty Krzeczkowski — zast. przewodn.,
dr. E. Giebartowski — skarbnik,
p. Stefan Wolff — sekretarz i dyrektor Muzeum,
p. inż. S. Guzicki,
p. E. Strzelecki.

Komisję rewizyjną stanowili pp.: Leon Baniewicz, inż. Ignacy Bratman, Ignacy Kräutler.

Rezultatem prac Zarządu było uzyskanie w okresie sprawozdawczym subwencji od Banku Gospodarstwa Krajowego, Ministerstwa Pracy i Opieki Społecznej, Ministerstwa W. R. i O. P., od Dyrekcji Loterii Państwowej oraz zasiłku od Tow. Akc. Tomaszowskiej Fabryki Sztucznego Jedwabiu, jak również ofiar osób prywatnych.

PRACA WEWNĘTRZNA.

Praca wewnętrzna personelu urzędniczego, składającego się 2-ch osób, którym pomagała bezinteresownie p. G.

Portnerowa, polegała na klasyfikowaniu i katalogowaniu książek, pism, broszur, rękopisów, na udostępnianiu zbiorów osobom korzystającym z nich oraz na załatwianiu korespondencji i księgowości Muzeum.

W okresie sprawozdawczym i w roku poprzednim skatalogowano książek i broszur:

w roku 1928	1640	1697
„ 1929	1266	1266

Mniejsza ilość skatalogowanych książek i broszur za okres sprawozdawczy tłumaczy się koniecznością uzgodnienia katalogów Muzeum z nowo wydany i przerobionym przez Międzynarodowy Instytut Bibliograficzny podręcznikiem t. zw. klasyfikacji dziesiętnej, według której prowadzi Muzeum swe katalogi.

Praca powyższa zajęła pracownikom Muzeum wiele czasu i nie jest jeszcze całkowicie skończona.

Skatalogowano pism:

w roku 1928	384
„ 1929	122

Uporządkowano, rozsegregowano i ułożono materiałów archiwalnych (odezw, komunikatów, rękopisów i t. d.):

w roku 1928	2540
„ 1929	2826

DUBLETY.

Sprzedano	203
Wymieniono	10

STAN ZBIORÓW.

Dn. 31 grudnia 1929 roku Muzeum Społeczne posiadało skatalogowanych:

	dział	tomów
książek i broszur	12344	12895
pism (tytułów)	3508	
materiałów archiwalnych	15377	
	ogółem	31229
fotografij	562	
	ogółem numerów	31791
skat. dubletów książek i broszur	10892	
„ pism (tytułów)	1024	
	ogółem skat. numerów	11916

Oprócz powyższych posiada Muzeum 25 skrzyń książek, broszur, pism i materiałów archiwalnych nieskatalogowanych jeszcze.

FREKWENCJA.

Z obliczeń dokonanych na podstawie pisemnych zaświadczeń, składanych w Muzeum przez osoby pragnące korzystać z jego zbiorów, wynika, że, licząc od początku 1926 r., 42% zgłaszających się do Muzeum stanowiły osoby skierowane przez profesorów wyższych zakładów naukowych, 23% zgłaszających się przysłały różne instytucje społeczne, 14% związki zawodowe, również 14% członkowie Muzeum i wreszcie 8% prasa.

Muzeum zaspakajało zatem przedewszystkiem potrzeby naukowe wyższych uczelni.

Statystyka frekwencji w Muzeum Społecznem przedstawia się następująco:

1926 r.	777
1927 „	1594

1928 „	2141
1929 „	2694

Liczba osób korzystających ze zbiorów wzrosła zatem w ciągu czterech lat niemal czterokrotnie.

Ruch czytelników według miesięcy przedstawia poniższe zestawienie:

	1926	1927	1298	1929
Styczeń	51	101	202	262
Luty	47	118	212	364
Marzec	94	166	283	449
Kwiecień	61	178	193	366
Maj	56	73	168	244
Czerwiec	52	73	141	127
Lipiec	44	43	—	70
Sierpień	19	82	92	57
Wrzesień	51	168	212	156
Październik	83	240	203	218
Listopad.	124	201	178	203
Grudzień	95	156	257	178

Okres najintensywniejszych prac Muzeum przypada więc na miesiące od Października do Maja (rok akademicki).

Z początkiem roku szkolnego, wzorem lat ubiegłych, zwiedziło Muzeum Społeczne Studjum Pracy Społeczno-Oświatowej przy Wolnej Wszechnicy Polskiej.

PRACE NAUKOWE.

Obfity materiał źródłowy, nagromadzony przez Muzeum Społeczne, szczególnie bogaty w dziale historii socjalizmu i ruchu robotniczego w Polsce, z natury rzeczy dostępny tylko dla nielicznych pracowników naukowych, domagał się już oddawna publikacji i spopularyzowania. W roku sprawozdawczym Muzeum uczyniło w tym kierunku krok pierwszy, przystąpiło mianowicie do opracowania systematycznej bibliografii prasy socjalistycznej, w pierwszym rzędzie czasopiśmiennictwa nielegalnego, od zaczątków ruchu, od Wielkiego Proletariatu, aż po rok 1918. Bibliografia powyższa, oparta prawie wyłącznie na zbiorach Muzeum, już w znacznej części opracowana, ukaże się w ciągu najbliższych miesięcy, jako pierwsza z serii wydawnictw bibliograficznych Muzeum. Wydobycie z zapomnienia setek tytułów, dat, nazwisk, faktów, słowem dostarczenie rzeczowego materiału do badań naukowych — oto zadania, które usiłuje zrealizować podjęta bibliografia. Wydawnictwa tego typu ułatwią podjęcie opracowań monograficznych z tak ubogiego w historjografię polskiej działu — historii ruchu robotniczego i walk klasowych w Polsce.

Pozatem musimy wspomnieć o pracach, które ukazały się w druku, a których autorzy posilkowali się zbiorami Muzeum Społecznego, a mianowicie o wydawnictwach Seminarjum bibliograficznego Wolnej Wszechnicy Pol-

skiej: Bibliografja pracy społecznej i Bibliografja oświaty pozaszkolnej.

Zaznaczyć musimy również, że Komisja biljograficzna Towarzystwa Naukowego Warszawskiego, przygotowująca uzupełnienie bibliografji Finkla, korzystała do swej pracy ze zbiorów Muzeum.

O tem, że Muzeum Społeczne wypełnia lukę istniejącą w szeregu zbiorów warszawskich i spełnia już dzisiaj określone zadanie, świadczą dobitnie fakty zwracania się do Muzeum osób i instytucyj po materiały archiwalne, których nigdzie poza Muzeum nie znajdują. Dla przykładu wspomnimy tutaj żywe zainteresowanie się w r. 1929 i trwające nadal, materiałami do strejku szkolnego z 1905 r. zgromadzonemi w Muzeum. Liczne artykuły ukazujące się w prasie i prace przygotowywane ku uczczeniu 25-lecia strejku szkolnego opierały się na materiałach Muzeum.

Z instytucyj, opracowujących powyższe materiały w Muzeum, wymienimy tutaj: Centralny Komitet obchodu 25-lecia Walki o szkołę polską, Związek Zawodowy Nauczycielstwa Polskich szkół średnich i Związek Polskiego Nauczycielstwa szkół powszechnych.

K A S A.

Sprawozdanie kasowe Muzeum Społecznego

za czas od dn. 1 stycznia do dn. 31 grudnia 1929 r.

Przychód.

Pozostałość na 1.I.1929 r. zł. 2.883.58

„ w P K. O. zł. 280.84 3.164.42

Składki i wpisowe członków 3.407.—

Subwencje 11.100.—

Ofiary	300.—	
Oplaty za wstęp	465.—	
Za sprzedane dublety	729.95	
Odsetki w P.K.O. (Konto Nr. 9.178).	6.29	19.172.66

Rozchód.

Zakup książek	232.15	
Materiały biblioteczne	251.—	
Ruchomości	151.—	
Pensje	13.640.—	
Kancelaryjne i różne	778.73	
Pozostaje na 1.I.1930 w P.K.O.	370.98	
gotówką	3.748.80	4.119.78 19.172.66

CZŁONKOWIE.

Członków posiada Muzeum:

Sprzyjających	5
Czynnych	38
Popierających	32
Korespondentów	3
Ogółem	78